

О. М. Вишневська,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу і аудиту
Миколаївського державного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

У статті розглянуто питання інтегрального підходу щодо формування збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектору з урахуванням асиміляційного чинника впливу на регіональному рівні. Обґрунтовано необхідність оптимізації ресурсного потенціалу для забезпечення стійкості розвитку аграрного сектору. Представлено складові оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки через реалізацію стратегій відновлення та збереження ресурсів.

Ключові слова: ресурсний потенціал, асиміляційний потенціал, стратегія, сільські території.

О. Н. Вишневская
**ФОРМИРОВАНИЕ СБАЛАНСИРОВАННОГО
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА
АГРАРНОГО СЕКТОРА**

В статье рассмотрен вопрос интегрального подхода к формированию сбалансированного ресурсного потенциала аграрного сектора с учетом ассимиляционного фактора на региональном уровне. Обоснована необходимость оптимизации ресурсного потенциала для обеспечения стойкости развития аграрного сектора. Представлены составляющие оптимизации ресурсного потенциала аграрного сектора экономики через реализацию стратегии восстановления и сохранения ресурсов.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, ассимиляционный потенциал, стратегия, сельские территории.

O. M. Vishnevskaya
**FORMATION OF A BALANCED RESOURCE POTENTIAL
OF AGRICULTURAL SECTOR**

In the article the question of an integrated approach to creating a balanced resource potential of the agricultural sector, taking into account the assimilation factor of influence on the regional level, is considered. The need to optimize the resource potential for resistance development of the agricultural sector is justified. The optimizing components of the resource potential of the agricultural sector through the implementation of recovery strategies and resource conservation are represented.

Key words: resource potential, carrying capacity, strategy, rural areas.

Постановка проблеми. Ресурсний потенціал галузі є основою забезпечення стійкості розвитку суб'єкта, а отже, потребує обґрунтування та дієвої оцінки з метою розробки можливостей його оптимізації. Ступінь ефективності використання ресурсного потенціалу галузі, суб'єкта господарювання або сільської території багато в чому залежить від обґрунтованості застосування відповідних систем показників. Об'єктивна інформація про кількісну та якісну оцінку ефективності мобілізації і ступеня використання ресурсного потенціалу дозволяє адекватно керувати ним на всіх стадіях його формування, оновлення, розвитку та введення у виробництво. Ефективність використання кожного виду ресурсів, у силу своїх специфічних особливостей, оцінюється за допомогою конкретної системи показників, основними з-поміж яких є зростання вартості валової продукції, фінансових результатів діяльності суб'єкта.

Інтегровані показники ефективності використання ресурсного потенціалу можна застосовувати як для визначення ефективності використання ресурсного потенціалу в цілому, так і окремого виду ресурсів у розрахунку на одиницю ресурсу в натуральному або вартісному вираженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питання щодо формування збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектору було зроблено вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких: В. Я. Амбросов, В. Г. Андрійчук, В. А. Борисова, О. Ю. Єрмаков, М. Я. Дем'яненко, Ф. С. Зіятдінов, І. І. Лукінов, М. Й. Малік, В. Я. Месель-Веселяк, П. П. Руснак, П. Т. Саблук, Б. І. Смагін, І. Н. Топіха, С. Г. Чеглакова, В. С. Шибанін, В. В. Юрчишин та ін.

Подальші дослідження потребують інтегрального підходу до оцінки та обґрунтування можливостей формуван-

ня збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектору з урахуванням економічних, соціальних екологічних складових розвитку галузі та сільських територій регіонів країни.

Метою статті є обґрунтування можливостей формування збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектору на основі інтегрального підходу та реалізації стратегій відновлення і збереження ресурсів.

Основні результати дослідження. Формування оптимізованого або збалансованого ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору є складним та комплексним завданням. На практиці воно вирішується з урахуванням конкретних виробничих цілей задля максимальної віддачі кожного виду ресурсу. Вибір найкращого варіанта із сукупності альтернативних здійснюється за заздалегідь визначеними параметрами в рамках ресурсних можливостей підприємства. Варіантність використання ресурсів трактується як спосіб поєднання технології з ресурсами у виробничому процесі [1].

На основі проведених нами досліджень та особливостей сільських територій ми дійшли висновку, що оптимізація ресурсозабезпечення аграрного сектору можлива за умови вдосконалення технологій і повинна базуватися на принципах соціальної відповідальності бізнесу щодо збереження та відтворення основи стійкого розвитку – ресурсного потенціалу – через екологізацію.

Оптимізацію ресурсозабезпечення аграрного сектору необхідно проводити з урахуванням функцій, які виконують природні фактори у виробничому процесі. Алгоритм розрахунку інтегрального показника ефективності використання ресурсного потенціалу повинен враховувати основний – асиміляційний фактор, який змінює потенційні можливості товаровиробників під впливом регіональних особливостей окремої сільської території.

Інтегральний підхід до оптимізації ресурсозабезпечення передбачає отримання інтегрального ефекту дії в сукупному ланцюгу виробництва та використання продукції; врахування причин, що можуть викликати мінімізацію негативного впливу; розподіл відповідальності між користувачами природних ресурсів; формування мотиваційних інструментів з огляду на особливості суб'єкта; застосування системного підходу, який бере до уваги вплив на всі суб'єкти, у тому числі суб'єкти екологізації, орієнтовані на досягнення цілей збереження навколишнього середовища; максимальну ефективність, а саме досягнення конкретних цілей екологізації з мінімальними відхиленням від екологічних норм та нормативів, які використовуються для вирішення поставлених завдань [3].

Представлений інтегральний підхід можна доповнити визначенням галузевих і регіональних особливостей, а також необхідністю отримання максимальної віддачі в економічному, соціальному та екологічному контекстах. Він дозволяє обґрунтувати стратегію впливу на об'єкти екологізації – екосистеми – з урахуванням дієвих принципів реалізації на інвестиційно-інноваційній основі.

Результатом реалізації цієї стратегії повинно бути забезпечення мінімального негативного впливу на природно-ресурсний потенціал аграрного сектору та збереження навколишнього середовища окремих сільських територій. При цьому можливості оптимізації залежать від комплексу внутрішніх і зовнішніх особливостей регіону, сільської території, підприємства.

Важливою складовою реалізації інтегрального підходу в оптимізації ресурсозабезпечення аграрного сектору є досягнення дієвості у використанні окремих видів природних ресурсів та обмеження у навантаженні, яке призводить до зниження активізації асиміляційного потенціалу природних систем сільської території.

Оптимальне ресурсозабезпечення аграрного сектору має ґрунтуватися на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив результатів використання у виробничому процесі та поновити якісні компоненти природного середовища.

Асиміляційний потенціал аграрного сектору є основою ресурсозбереження і відновлення природних ресурсів та забезпечення ефективності його використання з економічної та екологічної точок зору, впливу на стійкий розвиток системи (регіону, підприємства). Для галузі основним пріоритетом у забезпеченні екологізації виробництв є асиміляційний потенціал ґрунту, який має значне відхилення в розрізі регіонів країни.

Відхилення рівня самоочищення природних ландшафтів характеризує потенційно різні можливості щодо відновлення природних особливостей ґрунту та його використання у виробничому процесі через віддачу вкладених коштів, а також відображає екологічний стан окремого регіону країни. Реалізація можливостей щодо активізації асиміляційного потенціалу аграрного сектору пов'язана із галузевою структурою та природно-кліматичними особливостями регіону.

Найменші потенційні можливості, через низький рівень самоочищення природних ландшафтів, мають Херсонська, Запорізька, Донецька та Дніпропетровська області, галузева структура регіональної економіки яких історично зорієнтована на галузі промисловості, що справляють значний негативний вплив на екологічну ситуацію. Найвищі потенційні можливості в активізації асиміляційного потенціалу демонструють Івано-Франківська, Закарпатська, Полтавська та Сумська області. Подібний розподіл регіонів за рівнем асиміляційного впливу визначає різні підходи до формування стратегії збереження і відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору та різний рівень капіталовкладень для його практичної реалізації.

Результатом застосування стратегічного підходу до оптимізації ресурсозабезпечення є соціо-еколого-економічна ефективність використання ресурсного потенціалу, тобто визначення комплексного впливу та активізації ресурсозбережувальної діяльності підприємств

аграрного сектору з метою підвищення їх результативності.

Обґрунтована нами соціо-еколого-економічна ефективність складається із таких елементів: ресурсозбережувальні характеристики товарної сільськогосподарської продукції; вплив ресурсозбереження на довкілля, ефективність використання всіх видів ресурсів, організацію матеріально-технічного постачання, зниження рівня матеріаломісткості виробництв; забезпечення фінансової достатності та дієвості ресурсозбережувальної діяльності; вплив ресурсозбереження на розширення ринків збуту продукції підприємств, підвищення якісних характеристик продукції; нарощування виробничих потужностей із виробництва екологічно чистої продукції; підвищення рівня експортних можливостей аграрного сектору за вимогами СОТ.

Ефективність ресурсозбереження може бути представлена через еколого- та соціально-економічні ефекти збереження одиниці ресурсу окремого виду, а саме [2]: запобігання економічним збиткам унаслідок впливу на людину і природу при виробництві (відтворенні), транспортуванні та зберіганні ресурсу; одержання віддачі вкладеного капіталу від основного виду діяльності, зовнішньоекономічної діяльності, потенціалу економічного зростання, а також синергетичного ефекту.

Сутність синергетичного ефекту полягає в узгодженій взаємодії частин цілого, що веде в остаточному підсумку до їх колективної дії. У сфері ресурсозбереження синергетичний ефект виявляється в тому, що у процесі реалізації комплексу заходів загальний результат ресурсозбереження перевищує суму результатів упровадження окремих заходів, відбувається посилення його підсумкового ефекту. Представлена властивість дозволяє досягнути більшого ефекту за однакового рівня витрат на ресурсозбереження шляхом використання різних альтернативних варіантів практичного застосування.

Результатом реалізації заходів щодо оптимізації ресурсозабезпечення є не тільки одержання приросту натуральних і вартісних показників діяльності підприємств аграрного сектору, соціо-еколого-економічної ефективності, а й забезпечення продовольчої безпеки регіонів та країни у цілому (рис. 1).

У країнах Європейського Союзу державна політика ресурсозбереження передбачає стимулювання реалізації ресурсозбережувальних проектів у сфері суспільного споживання як найбільш ефективний захід. Важливе значення при обґрунтуванні та впровадженні заходів щодо ресурсозбереження відводиться життєвому циклу суб'єкта, галузевим і територіальним особливостям. Залучення ін-

Рис. 1. Взаємозв'язок ресурсозабезпечення аграрного сектору та продовольчої безпеки

Джерело: Авторська розробка

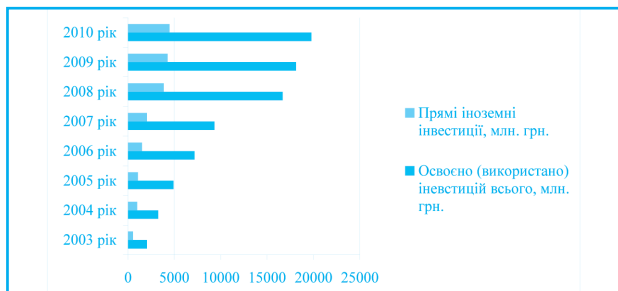

Рис 2. Динаміка обсягів інвестування аграрного сектору економіки України
Джерело: Розраховано автором з використанням [4]

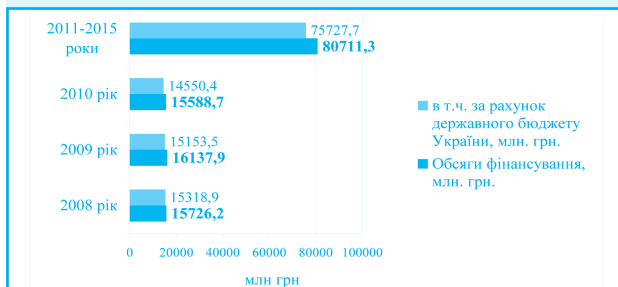

Рис 3. Динаміка обсягів та джерела фінансування Державної цільової програми розвитку українського села в період до 2015 року
Джерело: Розраховано автором з використанням [5]

вестицій у галузі народного господарства в останні десять років дозволили впроваджувати сучасні екологоорієнтовані технології виробництва, але несприятлива екологічна ситуація та значне навантаження на природно-ресурсний потенціал є актуальною проблемою сьогодні майже в усіх регіонах країни, що підтверджує необхідність впровадження заходів щодо ресурсозбереження та оптимізації ресурсозабезпечення галузей, у тому числі аграрного сектору. Рівень інвестиційної привабливості аграрного сектору залишається недостатнім, що стримує можливість розвитку галузі на інвестиційно-інноваційній основі й впровадження заходів щодо екологізації виробництва.

Проведені нами дослідження дають можливість обґрунтувати, що переважна частина підприємств аграрного сектору, особливо сільськогосподарські товаровиробники, використовують наявний ресурсний потенціал неефективно з економічної та екологічної точок зору. Особливо гостро постає питання щодо забезпечення екологічності у використанні природно-ресурсного потенціалу сільських територій. Концентрація промисловості в регіонах справляє безпосередній вплив на рівень екосистем, що негативно позначається на формуванні екологоорієнтованого сільського господарства.

Реалізація стратегій відновлення та збереження ресурсного потенціалу аграрного сектору є основою для забезпечення стійкості розвитку суб'єктів та продовольчої безпеки регіонів країни через активізацію асиміляційного потенціалу окремих регіонів у напрямі самоочищення природних ландшафтів; зниження економічних витрат від негативного впливу на природно-ресурсний потенціал сільських територій; забезпечення соціо-еколого-економічної ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору. Важливим аспектом реалізації стратегії є активізація інвестиційно-інноваційних аспектів (рис. 2.).

Тенденція до зростання інвестиційної привабливості аграрного сектору характеризується позитивною динамікою. Збільшуються фінансові результати діяльності товаровиробників: частка прибуткових сільськогосподарських підприємств у 2005–2010 рр. зросла від 57,7 до 83,0%, а результати виробництва дозволили, незважаючи на негативні явища світової фінансово-економічної кризи, забезпечити виробництво продукції в обсягах, що гарантують продовольчу безпеку держави та зміцнюють її позиції на світових ринках продовольства [4].

Важливим заходом, спрямованим на забезпечення сприятливого середовища для стимулювання потенційних інвесторів, стало впровадження бюджетної програми пільгового кредитування для сільськогосподарських товаровиробників. За період дії програми середньорічні обсяги залучених в аграрний сектор кредитів зросли від 2,0 до 20,0 млрд. грн., при цьому обсяг пільгових кредитів збільшився від 800,0 млн. до 15,0 млрд. грн., бюджетні видатки на компенсацію відсотків за кредитами – від 50,0 млн. грн. до 1 млрд. грн. [5].

Представимо прогнозні обсяги та джерела фінансування розвитку сільських територій, сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку відповідно до Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року (рис. 3.). Беручи до уваги представлену інформацію, слід зазначити, що питома вага фінансування Програми з державного бюджету становить 93,8% у період 2011–2015 рр. Загострення питання дефіциту бюджету призвело до проблем у фінансуванні, а відтак і можливості виконання поставлених завдань та стратегічних цілей розвитку українського села.

У контексті вищезазначеного відмітимо, що державна підтримка підприємств сільських територій у виробничій сфері, на наш погляд, повинна проходити дещо в іншому ракурсі, а саме – у напрямі регулювання аграрного ринку, зниження ризиків та активізації інвестиційного клімату для іноземних і вітчизняних інвесторів.

Досвід країн Європейського Союзу та США свідчить про результативність періодичного реформування аграрного сектору. Наприклад, було введено просту схему безпосередніх виплат фермерам, за якою погектарні компенсаційні платежі фіксуються з розрахунку на 1 га базової площі регіону та 1 тону додаткового врожаю з 1 га; фермер отримує компенсацію в разі виведення з обороту 10,0% землі [1]. Складовою захисту товаровиробників залишається регулювання внутрішнього ринку продовольства, обмеження імпорту та використання цільових цін, які є індикаторами для регулювання ринкових цін, а також розрахунку інших цін підтримки товаровиробників. Ключовими елементами системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є: контроль за пропозицією шляхом застосування виробничих квот, обмежень площ посівів та щільності худоби на одиницю площ угідь; платежі прямої підтримки доходів товаровиробників; трирівнева система цінової підтримки (цільові ціни, інтервенційні ціни, порогові ціни), регулювання ринку.

Висновки. Формування збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектору повинно базуватися на основі інтегрального підходу з урахуванням впливу природно-кліматичних особливостей регіону та асиміляційного фактору, який виступає основою для самовідновлення природних ландшафтів сільської території. Реалізація стратегій відновлення і збереження ресурсного потенціалу галузі повинна базуватися на можливості активізації заходів щодо екологізації виробництв з метою забезпечення самоочищення територій та зниження негативного впливу на екосистеми. Результатом екологізації в галузі є забезпечення економічних, соціальних і екологічних вигод для подальшого розвитку аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки країни, формування експортних можливостей з урахуванням вимог Світової організації торгівлі, стійкості розвитку суб'єктів господарювання.

Література

1. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій : монографія / О. М. Вишнеvsька. – Миколаїв : Видавництво «Ірини Гудим», 2009. – 248 с.
2. Економіка природних ресурсів / Л. Г. Мельник, І. М. Сотнік, О. Ю. Чирин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
3. Соціально-економічний потенціал регіона / Под. общ. ред. О. Ф. Балацкого. – Суми : Університетська книга, 2010. – 364 с.
4. Національні рахунки України за 2009 рік [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
5. Державна цільова програма розвитку села до 2015 року [Електронний ресурс] // Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу : www.minagro.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 25 березня 2011 року